

МОГУЋНОСТИ ПРИМЈЕНЕ ПОРОДИЧНЕ МЕДИЈАЦИЈЕ

Никола Доронић
Мирсада Потурковић
Александар Живановић
Маида Ковачевић
Зора Булатовић Кременовић

Бања Лука, децембар 2008.

САДРЖАЈ

УВОД.....	5
ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ МЕДИЈАЦИЈЕ.....	8
МЕДИЈАЦИЈЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.....	12
Поступак посредовања у Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине	16
МЕДИЈАЦИЈА У ПОРОДИЧНИМ СПОРОВИМА.....	19
Структура поступка породичне медијације.....	24
МЕЂУНАРОДНИ ОКВИР ЗА ПОРОДИЧНУ МЕДИЈАЦИЈУ.....	27
ДОКУМЕНТИ САВЈЕТА ЕВРОПЕ.....	31
Начела породичне медијација по Препоруци РЕЦ(98)1 о породичној медијацији.....	32
Најважнији концепти Смјерница за боље провођење препорука Савјета Европе.....	36
Препорука РЕЦ1639(2003) о породичној медијацији и равноправности полова.....	42
ЗАКОСНКА РЕГУЛАТИВА И ИСКУСТВА У ПРИМЈЕНИ ПОРОДИЧНЕ МЕДИЈАЦИЈЕ ИЗ ЗЕМАЉА ОКРУЖЕЊА.....	44
Законски оквир Републике Хрватске.....	44
Законски оквир Републике Србије.....	47
РЈЕШАВАЊЕ ПОРОДИЧНИХ СПОРОВА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	51
Законски оквир Федерације Босне и Херцеговине.....	51
Законски оквир Републике Српске.....	54
Законски оквир Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине.....	56
ПРЕПОРУКЕ ЗА УВОЂЕЊЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ ПОРОДИЧНЕ МЕДИЈАЦИЈЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.....	58
ЛИТЕРАТУРА.....	68

4

УВОД

Студија „Могућности примјене породичне медијације“ резултат је истоименог истраживања реализованог у периоду од 1. септембра до 31. децембра 2008. године у сарадњи Удружења медијатора у Босни и Херцеговини и организације „Save the Children“ (Спасимо дјецу) Норвешка.

Истраживање је инспирисано чињеницама да су број спорова унутар породице и број развода код нас у сталном порасту, те да је у тим ситуацијама од изузетне важности створити предуслове за смањење интензитета конфликта између страна у спору и рјешење спора које ће заштити права дјеце и одговорати њиховим интересима. Босна и Херцеговина је потписница Конвенције о правима дјетета, те је усвојила бројне друге документе којима се обавезује на заштиту права и положаја дјеце у породици и приликом развода брака, али постојећа рјешења не успијевају у довољној мјери заштити дијете од трајних посљедица које конфликти унутар породице могу изазвати. Искуства примјене медијације у више европских држава показала су да породична медијација може допринијети унапређењу комуникације међу члановима породице, смањивању интензитета конфликта страна у спору, искренијем поравнању, континуитету личних контаката између родитеља и дјеце, те смањивању социјалних и економских трошкова раставе и развода. Код нас је ово још увијек недовољно искориштен механизам.

Фокус овог истраживања је на проналажењу могућности да се у поступке рјешавања породичних спорова уведе поступак медијације, као позитивно и интересно оријентисан поступак који даје маскималан утицај и одговорност странкама за постизање обострано задовољавајућег рјешења власти тог спора. Други аспект односи се на увођење таквог поступка медијације, који ће дати предуслове да се поштовање права и најбољег интереса дјетета у већој мјери интегрише у правни систем који се односи на породичне спорове. Важно је напоменути да се истраживање није бавило утврђивањем предности и недостатака постојећих модела рјешавања породичних спорова, с обзиром да се дијелом ради о релативно новим механизмима у којима нема довољно праксе, те тамо гдје је има, о комплексном питању које би захтијевало обимно вишесекторско истраживање.

Ради израде Студије формирана је радна група у саставу од пет чланица и чланова: Никола Доронтић, Центар за социјални рад Бања Лука, Мирсада Потурковић, директорица Кантоналног центра за социјални рад Сарајево, Маида Ковачевић, суткиња Апелационог суда Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, Зора Булатовић Кременовић, адвокатица и медијаторка, и Александар Живановић, извршни директор Удружења медијатора у Босни и Херцеговини.

Група је анализирали постојећу законску регулативу у Босни и Херцеговини, односно Републици Српској, Федерацији Босне и Херцеговине и Брчко Дистрикту, а као смјернице у изради препорука кориштена су позитивна искуства у примјени медијације у Босни и Херцеговини, искуства европских земаља, те Препоруке Савјета Европе (98)¹ о породичној медијацији, те Смјернице за боље провођење Препорука које је усвојила Европска комисија за ефикасност правосуђа Савјета Европе, чија је Босна и Херцеговина чланица.

Иако је при раду група као један од примарних циљева имала дефинисање предуслова и смјерница за увођење медијације која ће позитивно утицати на односе између страна у спору и бити осјетљива и одговорна према потребама дјете-та које се нађе у сред породичних спорова, провођење препорука датих у овој публикацији могло би имати и вишеструке позитивне ефекте на растерећење установа и институција које су тренутно укључене у рјешавање ових спорова (центри за социјални рад, судови и тд) и других установа које се баве негативним посљедицама породичних спорова.

Медијација се у Босни и Херцеговини до сада показала повољним и ефикасним начином рјешавања радних, привредних, имовинских спорова, укључујући и подјелу брачне тековине, а у земљама које имају дужу традицију у области медијације, дала је изузетан допринос у рјешавању породичних спорова, посебно приликом развода брака.

ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ МЕДИЈАЦИЈЕ

8

Медијација је поступак рјешавајна спорова у којем трећа неутрална страна - медијатор помаже странкама да постигну обострано задовољавајуће рјешење спора. Термин медијација потиче из латинског језика – медиус и има значење неپرстрасан, неутралан или онај који иде средњим путем.

У сусједним земљама се за овај поступак користе ријечи посредовање (Србија) и мирење (Хрватска). У теоретским расправама приликом увођења медијације у Босни и Херцеговини заузет је став да термин посредовање у нашим језицима има другачије конотације, а посредовање и није једина улога медијатора у поступку, док је термин мирење усмјерен ка унапријед утврђеном циљу „помирењу“ или „мирењу“ што није увијек циљ медијације.

Улога медијатора је да помаже странкама у преговарању, тако што ће вјештином постављања питања и усмјеравања странака на разговоре о различитим аспектима њиховог спора, успоставити дијалог, слушање и разумијевање међусобних интереса, што ће резултирати већом могућношћу његовог рјешења. Странке у спору најчешће имају различито виђење спора и поставиле су себи различите, неријетко супротстављене циљеве, као идеална рјешења властитог проблема.

Медијација полази од становишта да без обзира на супротстављене позиције и емотивни набој странака, спорове треба посматрати као изазов. Спорови су свакодневне ситуације, које нам шаљу сигнале да људи који су у њих укључени нису задовољни стањем или међусобним односима и да желе промјену – трансформацију спорног односа. Ако странке успију конфликтне ситуације посматрати као изазов из којег треба да произађу нови односи и стања, лакше ће их и рјешавати. Овај трансформативни карактер медијације је једна од њених највећих предности, јер странке које су донијеле одлуку о рјешењу свог проблема на обострано задовољство, успостављају нови, трајнији, повољнији однос, који почива на здравим и самим тим чвршћим основама.

Циљ медијације, дакле, није да утврди која је странка у праву у свом виђењу спора или оправданост њених затхтјева и да се на основу тога донесе одлука, већ да омогући странкама постављање новог заједничког оквира проблема – заједничког изазова, који укључује интересе и потребе обје стране из којег ће потенцијално произаћи и коначан обострано задовољавајући договор.

Као илустрацију, можемо узети примјер једног обичног свакодневног састанка. Једној особи у просторији је вруће, и она као рјешење свог проблема види отварање прозора, док је друга осјетљива или прехлађена и не дозвољава да се прозор отвори. Странке у овом спору имају различито виђење рјешења свог проблема и једна у другој виде препреку и пријетњу. Медијатор би их усмјерио да разговарају о својим жељама и потребама, из чега се може закључити да је све што они желе да се осјећају угодно у просторији и да заштите своје здравље. И док су у првој поставци односа била само два рјешења „отворити“ или „затворити“ прозор, питање како мо-

жемо осигурати да нам свима буде угодно даје јединствен оквир задатку и странке могу дати безброј одговора и пронаћи онај који свима одговара.

О истом нам могу свједочити и бројни примјери из судских спорова, који су рјешавани медијацијом, на примјер, деговање за испоручену робу. Парничењем странке ће настојати доказати која од њих је у праву, заоштравати своје позиције и односе и вјероватно ће само једна бити задовољна на крају. У медијацији, оне разматрају све аспекте који су утицали на то да дуг није плаћен, те нпр. посљедице тешке финансијске ситуације по дужника, потребе повјериоца за новцем ради наставка производње или враћања кредита и поставиће заједнички оквир за рјешење спора. Када постигну сагласност о том оквиру, унутар њега ће размотрити могуће опције.

Из свега наведеног може се закључити да у медијацији централну позицију заузимају странке. Како су оне те које су направиле конфликт, принцип медијације и јесте да конфликт остави у „власништву“ странака и да оне одлуче и о његовом рјешењу.

Медијатор ће помоћи у успостављању позитивне атмосфере, двосмјерне комуникације, слушања, разумијевања и емпатије, те странкама у проналаску и анализи реалних опција које могу задовољити њихове интересе. Споразуми утемељени у интересима странака имају знатно већу вјероватноћу да буду поштовани и проведени у пракси, а странке носе осјећај одговорности за оно што су саме договориле.

Различите земље утврдиле су различите оквире за примјену медијације, али основни принципи су свима заједнички. Ради се о **повјерљивом** поступку рјешавања спорова, који помаже

неутрална и непристрасна медијаторка или медијатор. Другим ријечима, ништа што је речено у поступку медијације, без сагласности странака се не може се преносити трећим лицима или у јавност без њихове сагласности, а медијатор који води поступак не смије имати предрасуде или фаворизовати странке или одређена рјешења у смислу садржаја спора.

Тиме се настоји осигурати да странке у поступку буду у потпуности **равноправне**.

Још један важан принцип је **добровољност**, што значи да се странке не могу присилити на прихватање било каквих рјешења или одлука.

У смислу добровољности поједине земље овај принцип нису инкорпорирале у потпуности, те нпр. законом обавезују странке да приступе медијацији (обавезна медијација), иако када поступак почне странке о свему даље одлучују добровољно.

МЕДИЈАЦИЈА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

12

Поступци који имају елементе медијације били су присутни у рјешавању спорова у традицији многих народа, посебно у Африци и Азији, али формална медијација у правне системе се почиње увести седамдесетих година прошлог вијека интензивно у Сједињеним државама, те Великој Британији, а затим и у нордијским земљама. Циљ ових активности био је да се растерети судски систем, а странкама у спору омогући ефикасан приступ правди.

Иако су у претходном систему постојали неки облици мирења у заједници, на нашим просторима, неформалну медијацију уводе домаће и стране невладине организације крајем деведесетих година прошлог вијека након трагичног рата на просторима бивше Југославије, кроз различите програме рјешавања конфликта и помирења у локалним заједницама. Из једног таквог програма¹ произашла је и идеја за формирање Удружења медијатора у БиХ и увођење формалне медијације у правни систем у Босни и Херцеговини.

Кроз састанке у Бањој Луци, Сарајеву и Тузли почело је успостављање и јачање сарадње са министарствима правде на свим нивоима, удружењима судија и тужилаца, Независном судском комисијом, парламентарним службама, те страним и међународним организацијама које су учествовале у процесу правосудне реформе у земљи.

1 Полазници програма „Трећа неутрална страна“, који је проводио Канадски институт за рјешавање сукоба у периоду 1998-2002. године, формирали су 2002. године Удружење медијатора у БиХ са циљем стварања предуслова за примјену медијације у рјешавању спорова у земљи

Медијација у Босни и Херцеговини се примјењује од 2004. године, тада кроз пилот пројекте у споровима Основног суда Бања Лука, касније и у споровима Опћинског суда Сарајево, а од 2007. године у пуном обиму у складу са Законом о поступку медијације².

Промовисана је идеја о увођењу медијације у праксу и настојала се пронаћи финансијска подршка за прве активности које би обухватиле доношење закона, оснивање тренинг центра за обуку нових медијатора и студијска путовања ради упознавања модела медијације који се примјењују у другим државама.

Као основа за увођење медијације, приступило се измјени и допуни процесних закона, па је у процесу реформи 2003. године у законе о парничном поступку на свим нивоима³ те законе о кривичном поступку на свим нивоима у дијелу имовинско правног захтјева унесена одредба да суд може уколико оцијени сврсисходним упутити странке да спор ријеше у поступку медијације, те да исти приједлог могу дати и странке споразумно до закључења главне расправе.

- 2 Закон о поступку медијације, Службени гласник Босне и Херцеговине, бр. 37/04
- 3 Закон о парничном поступку Босне и Херцеговине, Службени гласник Босне и Херцеговине бр. 36/04; Закон о парничном поступку Републике Српске, Службени гласник Републике Српске бр. 58/03; Закон о парничном поступку Федерације Босне и Херцеговине, Службене новине Федерације Босне и Херцеговине бр. 53/03; Закон о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине, Службене новине Федерације Босне и Херцеговине бр. 35/03; Закон о кривичном поступку Републике Српске, Службени гласник Републике Српске бр. 50/03

Ова одредба створила је услове за доношење Закона о поступку медијације, у чијој изради су учествовали и представници Удружења медијатора у БиХ. Закон о поступку медијације Парламентарна скупштина БиХ је усвојила 2004. године, и он регулише добровољну вансудску медијацију у БиХ. Овлашћење за обављање послова пренесено је на Удружење медијатора у БиХ Законом о преносу послова медијације на удружење медијатора⁴ који је усвојен 2005. године.

Закон детаљно дефинише поступак медијације, принципе и улогу медијатора у процесу, рокове уколико је судски поступак у току. Ово рјешење предвиђа необавезну (добровољну) вансудску медијацију. То подразумева да се странке могу споразумјети да прије покретања судског поступка спор покушају ријешити у поступку медијације, а таква могућност им остаје отворена и када покрену спор пред судом, до закључења главне расправе. Медијацију странкама може предложити и суд.

Медијација у Босни и Херцеговини се заснива на принципима:

- добровољности странака – у покретању поступка, избору медијатора и доношењу одлука,
- повјерљивости – у односу на све изнесено у току поступка медијације и према свима,
- непристрасности – у односу медијатора према странкама,
- неутралности – у односу медијатора према садржају и рјешењу спора.

Медијација се тако на основу поменутих закона примјењује прије покретања судског поступка, у парницама, те у кривичном поступку у дијелу утврђивања имовинско правног захтјева.

4 Закон о преносу послова медијације на удружење медијатора, Службени гласник БиХ, бр. 52/05

Поступак медијације се покреће писменим путем код Удружења медијатора у БиХ, након чега странке са листе медијатора коју води Удружење бирају медијатора и усаглашавају термин састанка медијације. Пуномоћници могу присуствовати поступку, као и заступати странке, с изузетком када су странке физичка лица, гдје је присуство странака обавезно. Поступку могу присуствовати и друга лица уз одобрење странака. Медијатор на почетку поступка упознаје странке са поступком и својом улогом, те помаже преговоре странака у оквиру којих треба дефинисати заједничко виђење проблема, потребе и интересе странака, те могуће опције за њихово задовољење. Медијатор не може доносити одлуке о рјешењу спора. Медијатор у току поступка може водити записник, али као и све остало изречено у поступку, повјерљиве је природе, односно служи за личну употребу и након састанка медијације се уништава. Споразум постигнут у поступку медијације има снагу извршне исправе.

Резултати досадашње примјене медијације у Босни и Херцеговини показују да се ради о ефикасном и ефективном начину рјешавања спорова. До сада је одржано око 670 медијација, углавном у привредним и радним предметима, те парницама везаним за имовину, укључујући и подјелу брачне тековине, клевету и тд. Од овог броја 60% предмета је завршено споразумом⁵ странака. Странке обавезе договорене у поступку медијације у највећем броју случајева поштују и добровољно испуњавају, с обзиром да су их договориле на реалним основама, које задовољавају обје странке. Евалуацијски извјештај из 2006. године показује да је око 90% странака у привредним споровима добровољно у потпуности или дјелимично провело договорене обавезе⁶.

5 Подаци Удружења медијатора у БиХ, децембар 2008

6 Мониторинг и оцена ефикасности пројекта медијације у Босни и Херцеговини, Међународна финансијска корпорација, презентација, мај 2006.

Када је ријеч о примјени медијације у другим областима Босна и Херцеговина није учинила много, али постигнути резултати у наведеним областима, као и позитивна искуства и међународне препоруке о медијацији у породичним и кривичним стварима пружају аргументе за ширење области спорова које се рјешавају поступком медијације.

У наредним поглављима биће размотрене могућности увођења медијације у породичним предметима, на принципима постојећег оквира и добре праксе о медијацији у Босни и Херцеговини.

Поступак посредовања у Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине

Брчко Дистрикт Босне и Херцеговине раније је у парнични поступак увео посредовање, које има елементе медијације, али дијелом и суштински одступа од изворних принципа поступка. Поступак посредовања има карактер обавезног, судског посредовања кроз одредбе важећег Закона о парничном поступку⁷. Примјењује се дакле у свим грађанским стварима, стањима и односима физичких и правних особа, дакле, и у свим породичним стварима. Према одредбама Закона, након одржаног припремног рочишта предмет се упућује другом судији истог суда на посредовање.

Правилником о поступку посредовања уређују се правила поступања Основног суда Брчко дистрикта БиХ, странака и других учесника у поступку посредовања у предметима пред судом.

Рочиште за посредовање одржава се у просторијама суда и у вријеме које одреди судија посредник и то у року од 15 до

7 Закон о парничном поступку Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, Службени гласник Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине бр. 5/2000, 1/2001, 6/2002

30 дана након одржаног припремног рочишта, с тим што судија посредник мора заказати рочиште за посредовање у року од два дана по пријему предмета. Судија посредник, оvisно од природе спора и интереса странака може одредити да се рочиште за посредовање одржи и изван просторија суда, на подручју Брчко дистрикта БиХ, али у пракси сва рочишта за посредовање одржавају се у просторијама суда.

Судија посредник може одлучити да се одржи више рочишта за посредовање, али водећи рачуна о роковима који су прописани одредбама Законом о парничном поступку (поступак посредовања мора се окончати у року од 30 дана). Рочишту за посредовање могу присуствовати и пуномоћници странака, вјештаци, али и друге особе уз одобрење судије посредника и пристанак странака. Уз позив за рочиште за посредовање странкама се обавезно доставља опис поступка посредовања и обавезе странака, односно упитник на прописаном формулару који садржи између осталог: које чињенице странка сматра битним и правно релевантним за рјешавање спора, какви су ставови странке и захтјеви, какво је мишљење о ставовима друге странке, каквим доказима странка поткрепљује своје наводе и захтјеве, који правни институти и ставови иду у прилог њеним ставовима. Ако уредно обавјештени тужилац не дође на рочиште за посредовање, сматрат ће се да је тужба повучена, а ако је уредно позвани тужени изостао са истог рочишта тада ће се сматрати да и даље оспорава тужбени захтјев тужиоца.

На почетку рочишта за посредовање судија посредник ће у кратком излагању упознати странке с циљевима посредовања, да са њима разговара на отворен и конструктиван начин у циљу разрјешења конфликта, са процедуром посредовања, улогом судије и дати смјернице за понашање странака.

Странке потписују споразум о повјерљивости на формулару, који је саставни дио правилника о посредовању. Судија посредник има овлашћења да посредује у свим спорним питањима, да нареди странци да достави додатне писмене и друге доказе, да издаје наредбе ради цјелисходног и економичног рјешавања спора, а у поступку се може одвојено састати са сваком од странака, а зависно од резултата тих разговора, одлучит ће да ли ће се преговори о споразуму наставити одвојено или са свим странкама заједно.

Постигнути споразум у поступку посредовања производи правно дејство од дана закључења и има снагу извршне исправе. О датим изјавама и обављеним радњама на рочишту, судија посредник може водити забиљешке које су повјерљиве природе и намјењене рочишту за посредовање.

Поступак окончан писменим споразумом у форми нагодбе странака, има снагу извршне исправе и правно дејство од дана закључивања. Уколико је предмет неприкладан за посредовање, односно уколико странке не закључе споразум, предмет се упућује судији надлежном за одлучивање.

МЕДИЈАЦИЈА У ПОРОДИЧНИМ СПОРОВИМА

Породична медијација, као и термин породични спорови, се најчешће веже за питања која се рјешавају у процесу развода брака и за сада у том подручју и јесте њена најшира примјена. Међутим, спорови се могу јавити у широком спектру односа у породици, а посебно унутар једног домаћинства у којем, посебно у околностима недовољне економске развијености и сиромаштва, али и јаке традиције, могу живјети особе више генерација, родбина, тазбина и тд. То могу нпр. бити конфликти око имовине, сукоби и неспоразуми између родитеља и адолесцентног дјетета, међугенерациски сукоби чланова и чланица једног домаћинства и сл. Уз све то, породична медијација се може примјенити и у сукобима између чланова породица које живе одвојено или у сукобима између усвојитеља и биолошких родитеља, али и као начин рјешавања спорова и питања до којих долази у провођењу већ постигнутих договора или одлука.

Медијација, као начин рјешавања спорова и конфликта који настају у породици је изузетно важна с обзиром на дуготрајне међузависне односе чланова и чланица заједнице, посебно у случајевима гдје ће они наставити да живе заједно или одржавају контакте или гдје их веже брига за малољет-

ним дјететом, јер развод брака не значи крај родитељства. Конструктиван приступ регулисању односа након развода брака, може умањити или елиминисати негативан утицај конфликтног односа на даљи развој дјетета и омогућити дјеци да се лакше прилагоде новонасталој ситуацији. Наставак контакта са оба родитеља и заједничко доношење будућих одлука који могу бити резултат медијације, такође су јак аргумент у прилогу овом виду рјешавања спорова приликом прекида брачне или ванбрачне заједнице у односу на традиционални начин.

Поступак медијације, па тако и медијацију у породичним споровима, не треба постматрати као магично рјешење за све породичне спорове и рјешење које ће елиминисати потребу за судским поступком и другим видовима подршке у рјешавању породичних спорова (нпр. терапије, савјетовања и тд.) Медијацију треба посматрати као додатну могућност, која ће у неким случајевима бити довољна сама по себи да оствари циљ, некада ће се користити у спрези са другим видовима подршке и рјешавања спорова, а некада ће бити и непримјенљива или неодговарајућа за странке. Вриједност медијације је у томе да помогне у рјешавању свих оних конфликта који се могу ријешити на овај начин и поштеди странке у поступку, а посебно дјецу негативних ефеката до којих може доћи у другим поступцима које од родитеља и других страна у поступку захтијевају конфронтан однос.

Основни принципи и правила поступка медијације су исти као и код медијације у привредним или радним споровима, поступак је након идентификовања проблема и овдје фокусиран на будућност, а странкама у поступку се оставља право доношења свих одлука. Медијацијом се жели омогућити странкама у спору да уз помоћ медијатора јасно дефинишу спор-

на подручја која доводе до сукоба, смање интензитет сукоба и преговарају о реалистичном и provedivом споразуму. Чак и када се медијација тражи када су сукоби досегли виши интензитет или разину која изгледа нерјешиво, често она може помоћи превладавању сукоба између партнера или других чланова породице, те довести до до толерантнијих породичних односа.

Специфичности породичне медијације су у томе што су њен саставни дио осјетљиви, сложени, понекад болни односи и неријетко дубоко укоријењени конфликти и висок интензитет емоција. Медијација није савјетовање, ни терапија, али одржава начела самоодређења и оснаживања чиме помаже појединцима у постизању споразума. Стручно савјетовање и терапија, као засебни поступци, могу помоћи успјешнијој медијацији.

Странке у породичној медијацији су различите, овисно у ком сегменту породичних односа је спор. Ако се ради о споровима мањег интензитета и споровима у које нису укључена дјеца, странке у поступку су стране у сукобу. Међутим, у споровима везаним за прекид (развод) брачне или ванбрачне заједнице у породицама гдје су и малољетна дјеца, могу се успоставити и модели у којима би се обезбиједило присуство органа старатељства, ради заштите најбољег интереса дјетета или се за то проналазе други начини попут стручног профлисања медијатора, тимског рада са психолозима, социјалним радницима или кроз контролу постигнутог споразума. Иста је ситуација у споровима везаним за повјеравање дјецe, измјене о повјеравању, те регулисање контакта родитеља и дјецe, измјене о регулисању контакта и утврђивање алиментације.

Најбољи интерес дјеце у наведеним ситуацијама би претпоставио обавезу да се осигура да је медијацијом обезбјеђено:

- право да дијете познаје своје родитеље и да се они брину о њему,
- право дјетета које је одвојено од једног или оба родитеља, да одржава везе и редовне контакте са оба родитеља, осим ако због посебних околности то није у његовом интересу,
- право да оба родитеља имају заједничку одговорност за подизање и развој дјетета,
- одговорност родитеља да обезбиједе у оквиру својих способности и финансијских могућности услове живота потребне за дјететов развој,
- право дјетета на издржавање од родитеља или других особа које имају финансијску обавезу према дјетету,
- право дјетета да се заштити од насиља, повреда, економске експлоатације, сексуалне злоупотребе, те од свих порока као што су: дрога, алкохол, скитњичење, просјачење, разбојништво, крађа, као и свих облика малољетничке делинквенције,
- да дијете против своје воље не буде одвојено од својих родитеља, осим ако надлежни органи у одговарајућим законским процедурама не утврде да је одвајање у најбољем интересу дјетета (уколико се ради о злостављању и занемаривању дјетета од стране родитеља) или гдје се родитељи разводе односно живе одвојено, па се мора донијети одлука о дјететовом мјесту становања.

Ради осигурања најбољег интереса дјетета, породична медијација може укључити и дјецу, најчешће у одвојеном састанку од родитеља, како би се чуле и њихове потребе и жеље у вези са питањима која се рјешавају у поступку медијације, а истовремено смањио негативан утицај конфликта и емоционалних стања родитеља у поступку медијације, те спријечио утицај родитеља на дијете.

Стране у поступку могу захтијевати да у медијацији учествују особе са специфичним стручним знањима и вјештинама (економисти, терапеути, психолози), као особе за подршку, што се у одређеној мјери и омогућава или директним присуством или могућношћу савјетовања са овим особама у паузама или периодима између различитих сесија медијације.

Некада странке могу захтијевати и присуство терапеута у медијацији, што је нарочито карактеристично за породичну медијацију или медијацију у којој су предмет међуљудски односи. Иако медијација није терапеутски процес, њен ток може бити поспјешен присуством треће стручне особе која ће пружити емоционалну подршку и мишљење о психодинамици процеса. Организатори медијације могу размотрити укључивање терапеута посебно када странке имају емоционалне или психичке проблеме.

Ипак, овим особама се могу поставити одређене рестрикције у смислу улажења у садржај спора и предлагања опција.

Адвокати имају двије улоге у поступку медијације: они могу бити особе за подршку странкама – ресурсне особе, али и као пуномоћници могу учествовати у медијацији као додатни преговарач, који заступа интересе своје странке. Често у моделима породичне медијације пуномоћницима није дозвољено присуство самој сесији медијације, ради смањења супротстављеног и такмичарског начина заступања интереса, али се странкама омогућава да се у било којем тренутку поступка савјетују са њима.

Странке које учествују у поступку медијације морају бити способне да заступају своје интересе и поштују постављена правила и принципе поступка, па се медијација не препоручује или се примјењује уз опрез и додатне методе подршке у случајевима озбиљних менталних обољења или овисности (алкохол, опојна средства и тд) или случајевима насиља у породици.

Структура поступка породичне медијације

Поступак породичне медијације састоји се од:

- Административне припреме - Административна припрема обухвата подношење захтјева за покретање поступка медијације, основно информисање о поступку, те избор медијатора/медијаторке.
- Предмедијације (уколико је потребно) – припремног сасатанка или телефонског разговора са медијатором/медијаторком ради договора термина, додатних појашњења, информисања о специфичним питањима и потребама странака, потписивање уговора о прихватању медијације
- Сесија медијације – Породична медијација најчешће се састоји од више сесија, а важно је да оне обухвате сљедеће елементе:
 - Увод у медијацију – представљање поступка, едукација странака о поступку, принципима медијације, охрабривање странака у поступку за преузимање одговорности за рјешење спора и договор о споразуму, увјеравање странака да је кроз поступак медијације могуће постићи обострано прихватљив споразум, уважавање емоција, доживљаја и вриједности које су укључене у породични конфликт, позитивно усмјеравање поступка на разговор о очекивањима од медијације, мотиве за приступ медијације, потписивање уговора о прихватању медијације (ако није претходно учињено)
 - Дефинисање проблема – омогућавање странкама да изнесу своје виђење проблема, испоље емоције, идентификовање области у којима постоје неслагања, идентификовање додирних тачака, сумирање слике проблема, уважавање емоција, доживљаја и вриједности које су укључене у породични конфликт, одвајање проб-

лема од особа укључених у конфликт (одвајање од разговора о кривњи),

- Утврђивање интереса – на основу сумираних проблема, фокусирање на властите потребе странака, забринутости, уколико се ради о разводу брака у којем постоји малољетно дијете фокусирање на однос према дјетету – родитељску улогу, потребе и посљедице развода по дијете, сумирање представљеног и преобликовање у јединствен оквир – слику узајамног проблема, те груписање изнесеног у теме – задатке који стоје пред странкама, укључујући и области које је по закону неопходно уредити, уважавање емоција, доживљаја и вриједности,
- Изношење и анализа могућих опција – омогућавање странкама да изнесу могуће опције за задовољавање потреба и интереса дефинисаних у претходној фази, анализирају прихватљивости опција (посљедице сваке од њих, алтернативна рјешења, поређење са законским критеријумима, правима странака, правима и интересима дјетета и стручним знањима и савјетима), подсјећање на утврђене интересе, уважавање емоција, доживљаја и вриједности,
- Дефинисање приједлога – фокус на прихватљиве опције, разрада плана будућих активности, одговорности и односа – корак по корак, у најситније детаље, анализа прихватљивости и посљедица сваког одабраног корака,
- Састављање споразума – преношење договореног у текст споразума, са обавезама, одговорностима, терминским планом, омогућавање странкама да се о споразуму посавјетују са адвокатима, стручњацима и сл, потписивање споразума, договор о начинима праћења извршења договорених обавеза и начинима евентуал-

ним измјене, уколико он буде превазиђен или рјешавања евентуалних будућих конфликтних ситуација које из њега произађу.

Током цијелог поступка медијације, медијатору/медијаторки и странкама на располагању стоји могућност организовања одвојених разговора (разговора насамо са једном, па са другом страном), те разговора са дјететом, ако нема законских препрека за ту могућност.

МЕЂУНАРОДНИ ОКВИР ЗА ПОРОДИЧНУ МЕДИЈАЦИЈУ

Конвенција о правима дјетета Уједињених нација⁸ усвојена је на Генералној скупштини Уједињених нација 20. новембра 1989. године и у веома кратком року ју је прихватио велики броја земаља. Босна и Херцеговина је ратификовала ову конвенцију 1993. године, а 1995. потписивањем Дејтонског мировног споразума Конвенција је још једном призната као саставни дио уставно-правног поретка Босне и Херцеговине. Овај документ се држи принципа да је дијете особа, са својим грађанским и социјалним правима и јавним слободама.

Конвенција обавезује државе потписнице да гарантују права дјетета и да их у потпуности спроводе, поштују и унапређују. Овај документ одражава цјеловит приступ правима и јасно наводи обавезу државе да поштује и унапређује сва права из Конвенције, и то без дискриминације дјете по било којој основи. Одговорност родитеља или старатеља је кључна за развој дјетета, али је држава у обавези да створи законске и друге предуслове да би се родитељима помогло у остварењу права и најбољег интереса њихове дјете. Специфично, конвенција обухвата области: недискриминације, остваривања права и

8 Конвенција о правима дјетета, <http://www.mhrr.gov.ba/vijecezdjete-cu/PDF/KONVENCIIJA%20O%20PRAVIMA%20DJETET1.pdf> и <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>

најбољег интереса дјетета, очувања идентитета, права и обавезе родитеља, дјечије слободе, заштиту приватности, права посебно рањивих група дјеце⁹, права на слободно вријеме, рекреацију и културне активности, образовање, здравствену и социјалну заштиту, те спречавање различитих облика искоришћавања и злоупотребе дјеце. Имајући у виду све предности поступка медијације може се закључити да увођење и примјена породичне медијације може помоћи да се наведене обавезе државе и родитеља према дјечи проводе у квалитетнијем обиму.

Правни оквир који директно афирмише медијацију донесен је на европском нивоу.

2002. Године Европска комисија је представила Зелени папир о алтернативном рјешавању спорова у грађанском и привредном праву¹⁰ да покрене широку јавну дискусију о алтернативним начинима рјешавања спорова, ради унапређења приступа правди (што је и једно од основних људских права прописано у Европској конвенцији о заштити људских права и основних слобода¹¹) и растерећења судова у државама чланицама, те рјешавања питања клаузула о рјешавању спорова у уговорима, повјерљивости, извршавању споразума постигнутих у поступку медијације, едукацији и акредитацији особа овлашћених за рјешавање спорова и тд. Као један од резултата ове расправе 2004. године сачињен је и Европски кодекс понашања за медијаторе, који доноси сет принципа у области стручности, неутралности, рекламирања и трошкова, којих се медијатори у свим врстама спорова могу придржавати.

- 9 Дјеца без родитеља, избјеглице, дјеца са сметњама у развоју, мањине, итд.
- 10 Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law, Brussels, 19.04.2002 COM(2002) 196 final, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0196en01.pdf
- 11 Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода, <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/70ED854D-0A0B-4D87-859D-51C79FE38CA2/0/SerbianSerbe.pdf> и <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/8E8F1266-6754-4880-80DD-BBA9D2677D9C/0/CroatianCroatie.pdf>
- 12 Службене новине Европских заједница Л338, 23.12.2003. године, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:338:0001:0029:EN:PDF>

Савјет Европске уније усвојио је у новембру 2003, Регулативу (ЕЗ) 2201/2003¹², која се односи на надлежност, признавање, извршење пресуда у брачним питањима и питањима родитељске одговорности, а која у дијелу родитељске одговорности афирмише медијацију, постизање споразума око родитељске одговорности и прекограничну сарадњу на овим питањима. Директива 2002/8/ЕЗ¹³ фокусира се на прекограничне породичне спорове настојећи да успостави минимална правила у вези са пружањем правне помоћи, а у њој се наводи да је правну помоћ потребно обезбиједити и у вансудским поступцима, уколико су они обавезни по закону или их одређује суд.

Европски парламент и Савјет Европске уније усвојили су у мају 2008. године директиву 2008/52ЕЦ о одређеним аспектима медијације у грађанским и привредним стварима¹⁴, која има за циљ да кроз организовање медијације у прекограничним споровима унаприједи приступ правди, доступност медијације као начина рјешавања и промовише споразумно рјешавање спорова. Иако се односи се на прекограничне спорове, у њој се наводи да државе чланице ништа не спречава да принципе из ове директиве уведу и у своје унутрашње моделе медијације. Медијација би требало да буде нетурална, повјерљива и добровољна, али се државе не спречавају да уведу и обавезну медијацију све док она не спречава приступ суду, те да осигурају да странке могу издејствовати извршност споразума постигнутог у поступку медијације.

На нивоу Савјета Европе постоји Европска конвенција о примјени дјечијих права¹⁵ из 1996. године, која има за циљ да међу

- 13 Службене новине Европских заједница Л26, 31.1.2003. године, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:026:0041:0041:EN:PDF>
- 14 Службене новине Европске уније, Л136, 24.5.2008. године, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:EN:PDF>
- 15 Европска конвенција о примјени дјечијих права, Стразбур 25.1.1996, <http://conventions.coe.int/treaty/EN/Treaties/Html/160.htm> и <http://www.mhrr.gov.ba/vijecezdjecu/PDF/2-ETS%20160%20ostvarivanje%20djecijih%20prava-BHS-final.pdf>

државама чланицама осигура заштиту најбољег интереса дјетета, промовише њихова права и осигура поштовање права дјетета у судским и другим процедурама које на њих утичу, а посебну пажњу поклања процедурама у области породичних односа. Она подразумевијева и право дјетета да буде информирано и да искаже своје мишљење у правним поступцима, те да у томе има пуну подршку надлежних институција или стручних особа. Конвенција посебно истиче да државе чланице треба да охрабре кориштење медијације или других видова рјешавања спорова, којим би се избјегао процес пред судовима, који знатно утиче на дјецу.

Ту су и препоруке Рец(98)1 Савјета министара о породичној медијацији, усвојена у јануару 1998, Рец 1639(2003) о породичној медијацији и равноправности полова, те смјернице које је усвојила Европска комисија за ефикасност правосуђа (ЦЕПЕЈ)¹⁶, коју је у септембру 2002. Формирао Савјет министара Савјета Европе ради унапређења ефикасности и функционисања правних система у земљама чланицама и промовисања владавине права и људских права из Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода.

Детаљнији садржај ових препорука и смјерница биће представљен у наредним поглављима.

16 http://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/cepej/presentation/cepej_en.asp

ДОКУМЕНТИ САВЈЕТА ЕВРОПЕ

Савјет Европе је 21. јануара 1998. године на састанку замјеника министара усвојио Препоруку Рец (98)1 о породичној медијацији. Препорука је усвојена увиђајући да расте број породичних спорова, посебно оних који настају као посљедица раставе или развода, а које прате и штетне посљедице за породице и дјецу, те високи социјални и економски трошак за државе. Потреба за увођењем породичне медијације темељи се на обезбеђењу најбољих интереса и добробити дјетета.

Према овој препоруци породична медијација је метода споразумног рјешавања спорова која за посљедицу има задовољење интереса свих чланова/чланица породице. Породични спорови укључују особе које по дефиницији имају трајне и међусобно зависне односе. Породични спорови настају у контексту снажних емоција и додатно их појачавају. Растава и развод утичу на све чланове/ице породице, посебно на дјецу.

Породична медијација може допринијети:

- унапређењу комуникације између чланова породице;
- смањењу конфликта између странака у спору;
- пријатељском поравнању;
- континуитету личних контаката између родитеља и дјеце;
- смањивању социјалних и економских трошкова раставе и развода;
- смањевању времена које иначе захтјева рјешавање спорова

Препоруком Савјета Европе препоручује се владама држава да уведу и унаприједи породичну медијацију, тамо гдје она већ постоји, те предузму или појачају све мјере које сматрају потребним за примјену и кориштење породичне медијације као одговарајућег начина рјешавања породичних спорова.

Начела породичне медијације по Препоруци РЕЦ(98)1 о породичној медијацији

1. Домашај медијације

- а) породична медијација се може примјенити на све спорове између чланова исте породице који су у крвном или тазбинском сродству;
- б) државе су слободне да одреде посебна питања или случајеве које ће покривати породична медијација;

2. Организација медијације

- а) медијација не би требало да буде обавезна;
- б) државе су слободне да организују и изводе медијацију онако како сматрају да треба, било путем јавног или приватног сектора;
- ц) државе треба да обезбједе посебне механизме како би осигурали постојање поступка за избор, обуку и оцјену медијатора/медијаторки те стандарда које медијатори/медијаторке треба да остварају и одржавају.

3. Поступак медијације

- а) медијатор/медијаторка је непристран у односу на странке;
- б) Медијатор/медијаторка је неутрална у односу на резултат поступка медијације;
- ц) Медијатор/медијаторка поштује став странака и чува равноправност њихових преговарачких позиција;
- д) Медијатор/медијаторка нема овлашћења да странкама наметне рјешење;

- е) Услови под којима се изводи медијација морају грантовати приватност;
- ф) Расправе током медијације су тајне;
- г) Медијатор/медијаторка треба да информише странке о могућности да користебрачно савјетовалиште или друге форме савјетовања;
- х) Медијатор/медијаторка треба да води рачуна о добробити и најбољим интересима дјецe и подстакне родитеље да се усредсриједе на потребе дјецe;
- и) Медијатор/медијаторка треба да обрати посебну пажњу на појаву насиља у прошлости и да ли се оно може убудуће појавити;
- ј) Медијатор/медијаторка може да даје правна објашњења, али не смије да даје правне савјете;

4. Статус споразума до којих долази путем медијације

Државе треба да обезбједе да споразуме до којих се дође медијацијом потврди суд или други надлежни орган.

5. Однос између медијације и поступка пред судом или другим надлежним органима

- а) Државе треба да успоставе аутономију медијације и могућност да се она одвија прије, за вријеме или после правних поступака;
- б) Државе треба да успоставе механизме који би: омогућили да се правни поступци прекину како би се извела медијација; обезбједили да у таквом случају суд или други надлежни орган задржи овлашћења за доношење хитних одлука у циљун заштите странака, њихове дјецe или њихове имовине; обавијестили суд или други надлежни орган о томе да ли странке настављају с медијацијом и да ли су постигле споразум.

6. Промоција медијације и приступ медијацији

- а) Државе треба да промовишу развој породичне медијације, посебно путем информативних програма;
- б) Државе су слободне да успоставе методе пружања одговарајућих информација о медијацији као алтернативном поступку рјешавања породичних спорова;
- ц) Државе такође треба да предузму потребне мјере за омогућавање приступа породичној медијацији.

7. Остали начини рјешавања спорова

Државе могу да испитају пожељност примјене на одговарајући начин, начела из ове препоруке која се односе на медијацију у односу на остале начине рјешавања спорова.

8. Питања међународног карактера

- а) Државе треба да размотре успостављање механизма за кориштење медијације у случајевима са међународним елементом онда када је то одговарајуће у вези са старатељством и приступом дјечи онда када родитељи живе или се претпоставља да ће живјети у различитим државама.
- б) У случају незаконитог одузимања или задржавања дјетета, међународну медијацију не треба користити ако би она могла довести до одуговлачења моменталног враћања дјетета;
- ц) Сва наведена начела примјенљива су на међународну медијацију;
- д) Држава треба у што већој мјери да унаприједи сарадњу између постојећих служби које се баве породичном медијацијом;
- е) Узимајући у обзир посебну природу међународне медијације, од међународних медијатора/медијаторки треба захтјевати да прођу посебну обуку.

На 3. Самиту Савјета Европе, одржаном у Варшави маја 2005. године, шефови држава и влада преузели су обавезу да промовишу имплементацију и даљњи развој правних инструмената. Европска комисија за ефикасност правосуђа (ЦЕПЕЈ) Савјета Европе, чији је један од статутарних циљева деда омогући боље провођење међународних правних инструмената Савјета Европе у вези са ефикасношћу и праводношћу у правосуђуе, провела је истраживање о примјени препорука Савјета Европе о медијацији, на основу чега је закључено да постоје значајне разлике међу земљама у примјени препорука и начинима на које се развија медијација, што је узроковано сљедећим препрекама:

- Неразвијеном свијешћу о медијацији;
- Релативно високим трошковима медијације за странке и финансијским нестабилностима;
- Разликама у тренингу и квалификацијама медијаторки/медијатора;
- Разликама у обиму и гаранцијама повјерљивости.

Комисија је, како би помогла државама чланицама Савјета Европе у примјени препорука о медијацији, усвоила деСмејрнице за боље провођење постојећих препорука у вези са породичном медијацијом у грађанским споровимае¹⁷.

17 http://www.umbih.co.ba/bih/Rijec%20vise/CEPEJ_2007_14_Smjernice_Medijacija_porodicne_gradjanske_stvari.pdf i http://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/cepej/mediation/default_en.asp

Најважнији концепти Смјерница за боље провођење препорука Савјета Европе

1. ДОСТУПНОСТ

- Да би се медијација проширила и учинила боља доступност услуга медијације потребно је предузети мјере промоције и успостављања функционалних шема медијације на што ширем географском подручју;

Подршка земаља чланица пројектима медијације

- Државе чланице треба да препознају и промовишу постојеће, као и нове функционалне шеме медијације кроз финансијске или друге облике подршке.

Улога судија/суткиња

- Судије/суткиње имају важну улогу у развоју медијације. Они треба да дају информације, организују информативне сасстанке о медијацији и гдје је год могуће позову странке да користе медијацију или да упуте предмет на медијацију.

Улога адвоката/адвокатица

- Кодекси адвоката/адвокатица треба да укључе обавезу или препоруку да у одговарајућим случајевима прије одласка на суд размотре алтернативне начине рјешавања спорова, укључујући медијацију и да клијентима пруже релевантне информације и савјете.
- Адвокатске коморе треба да имају листе пружалаца услуга медијације и да их дистрибуирају адвокатима.

Квалитет програма медијације

- Државе треба да континуирано прате програме медијације те развијају одређене заједничке критеријуме укључујући квалитативни и квантитативни аспект.

Повјерљивост

- Принцип повјерљивости је кључан за повјерење странака у медијацију. Обим повјерљивости треба бити регулисан законским мјерама или уговором или обоје.
- Тамо гдје се обим повјерљивости дефинише уговором, потребно је разјаснити које чињенице се могу пренијети трећим лицима након што се медијација заврши.
- Обавеза повјерљивости треба да важи за медијатора у свим фазама поступка медијације и након њеног завршетка.
- Државе чланице треба да омогуће правне границе повјерљивости у медијацији.

Квалитет медијатора/медијаторке

- Кључно је за судије/суткиње када упућују странке на медијацију да се осигура квалитет медијације.
- Државе чланице и/или актери медијације треба да пруже одговарајуће тренинг програме за медијаторке/медијаторе.
- Као минимум, тренинг медијације треба да укључи сљедеће области:
 - принципе и циљеве медијације,
 - став и етику медијаторке/медијатора
 - фазе у поступку медијације,
 - традиционално поравнање и медијација,
 - упуте за рад, структура и ток медијације,
 - правни оквир за медијацију,
 - вјештине и технике комуникације и преговарања,
 - вјештине и технике медијације,
 - практичне вјежбе,
 - специфичности породичне медијације и интереса дјетета,
 - оцјену знања и стручности.
- Тренинг треба да прати супервизија, менторисање и континуирано професионално усавршавање.

- Државе чланице треба да признају важност успостављања заједничких критеријума за акредитацију медијаторки/медијатора и/или институција које пружају услуге медијације.
- Државама чланицама се препоручује да се повежу или да успоставе континуиране тренинг програме за медијаторке/медијаторе

Најбољи интерес дјетета

- У случајевима породичне медијације, државе чланице јединствено признају важност најбољег интереса дјетета.
- Препоручује се државама чланицама и другим тјелима укљученим у медијацију да успоставе заједничке критерије оцјењивања који би служили у најбољем интересу дјетета, укључујући и могућност да дјеца учествују у поступку медијације.

Кодекси поступања

- Државе чланице треба да осигурају једнообразност у концептима, обиму и гарантовању основних принципа медијације.
- Препоручује се да државе чланице промовишу Европски Кодекс поступања у грађанским и привредним медијацијама као минимум стандарда за грађанску и породичну медијацију, узимајући у обзир специфичну природу породичне медијације.

Кршење кодекса поступања

- За случајеве када медијаторке/медијатори крше кодекс поступања, државе чланице треба да осигурају постојање одговарајућих жалбених процедура.

Међународна медијација

- Препоручује се државама чланицама да успостављају механизме за кориштење медијације са међународним елементима.
- Државе треба да се охрабре за кориштење нових технологија, као што су видео и телефонске конференције или он-лајн рјешавање спорова, умјесто састанака у живо.

2. ПРИСТУП МЕДИЈАЦИЈИ

Трошкови медијације за кориснике/кориснице

- Трошкови медијације треба да буду умјерени и сразмјерни питању о којем је ријеч. Државе треба да осигурају одређену директну финансијску подршку услугама медијације.
- Неприхватљиво је да неким категоријама становништва буду неприступачне услуге медијације из финансијских разлога. Државе чланице се охрабрују да омогуће правну помоћ за особе са ограниченим финансијским могућностима.
- Са циљем да међународну медијацију учине приступачном, државе чланице треба да предузму мјере да успоставе, подрже и промовишу међународну медијацију.

Прекид застаре

- Ризик застарјевања не би смио спречавати странке да се одлуче за медијацију. Државе чланице се снажно охрабрују да проводе мјере за заустављење застаре.

3. СВИЈЕСТ

- Чак иако је медијација доступна и приступачна свима, недостатак свјести у правосуђу и широј јавности једна је од главних препрека у развоју медијације.
- Како би Препоруке о медијацији у пордичним и грађанским споровима биле доступне неопходно је да се оне преведу и дистрибуирају на језицима свих држава.
- Препоручује се да ЦЕПЕЈ развије посебну страницу о медијацији на својој веб-страници.

Свијест шире јавности

- Државе чланице треба да предузму одговарајуће мјере да развију свијест шире јавности о предностима медијације.
- Мјере за подизање свијести у јавности о медијацији могу укључивати:
 - чланке/информације у медијима,
 - дистрибуцију информација о медијацији путем летака, брошура, постера, интернета
 - телефонску линију за помоћ у области медијације,
 - информацијске и савјетодавне центре,
 - фокусиране програме подизања свијести попут десетмице медијацијеее
 - семинаре и конференције,
 - отворене дане о медијацији у судовма и институцијама које пружају услуге медијације.
- Охрабрују се државе чланице да широј јавности учине доступним информације о томе како контактирати медијаторе и организације које пружају сулуге медијације.
- Државе чланице такође треба да узму у обзир да суду припојена медијација у пракси може бити добро средство за ширење свјести о медијацији за правосуђе, правне стручњаке и кориснике/кориснице.

- Државе чланице, универзитети, друге академске институције и актери у области медијације треба да подрже и промовишу научна истраживања у области медијације.
- Медијација и други облици рјешавања спорова треба да буду укључени у школске планове и програме.

Свијест корисника/корисница

- Судије/суткиње, тужиоци/тужитељице, адвокати/адвокатице и други стручњаци треба да осигурају рану информацију и савјет о медијацији.
- С циљем да медијација буде што атрактивнија за кориснице/кориснике, државе чланице могу да умање, укину или омогуће поврат судских такси у специфичним случајевима, уколико странке користе медијацију.
- Странке могу бити санкционисане уколико не успију активно размотрити кориштење мирног рјешавања спорова.

Свијест у правосуђу

- Судије/суткиње играју кључну улогу у промовисању културе мирног рјешавања спорова.
- Важно је да се јачају институционалне и индивидулане везе између медијатора/медијаторки и судија/суткиња.

Свијест правника /правница

- Медијацију треба укључити у наставне планове и програме иницијалних али и континуираних програма усавршавања за правнике и адвокате.
- Адвокатске коморе и удружења правника треба да имају листе организација које проводе програме медијације.
- Државе чланице и адвокатске коморе треба да предузму мјере да регулишу накнаде за рад на начин који неће обесхрабрити адвокатице/адвокате да предложе клијентима/клијентима кориштење медијације у рјешавању спорова.

Свијест невладиних организација и других заинтересованих тијела

- Државе чланице и актери у медијацији се охрабрују да предузму мјере да повећају свијест о медијацији невладиним организацијама и другим заинтересованим тјелима.

Препорука РЕЦ1639(2003) о породичној медијацији и равноправности полова

Препорука, усвојена 25. новембра 2003. године, наводи да породична медијација, као и систем породичног права морају гарантовати равноправност полова. Другим ријечима, ниједан пол не смије бити подређен у породичном медијацији због неравнотеже моћи, било да она долази као резултат злостављања или немогућности да се изнесе властито мишљење (нпр. због овисности или душевне болести), емоционалне или финансијске подређености (нпр. због тога што је један партнер бринуо за дјецу и није био запослен).

Уколико се дође до нефер споразума који је резултат неравнотеже моћи, мора се пронаћи начин да га медијатор/медијаторка или суд не одобри.

Важно је осигурати да медијација не води споразуму који задовољава интересе само једне стране која на било који начин доминира поступком.

Ако су предмет разговора медијацији дјеца, она такође треба да буду саслушана у поступку медијације како би се искрено могло увјерити да су рјешења у најбољем интересу дјетета.

Ова препорука наводи и нека друга питања која изазивају забринутост, попут тезе да је циљ медијације растерећење судова.

Примарни циљ медијације није растерећење судова, већ помоћ у поновном успостављању комуникације међу странкама уз помоћ стручне особе, која је обучена за медијатора/медијаторку.

Медијација не може замијенити судски поступак, ако не постоје кључни елементи медијације:

- Слобода избора за странке је кључ медијације. Обавезну медијацију би требало забранити,
- Независност и неутралност медијатора мора бити загарантована са институционалног и професионалног становишта,
- Повјерљивост поступка мора бити осигурана,
- Споразум мора гарантовати законитост и поштовање права сваке особе укључене у поступак,
- Мора бити загарантована равнотежа странака у поступку, што је задатак медијатора/медијаторке, који мора бити посебно обучен за то,
- Посебну пажњу треба поклонити едукацији и званичној акредитацији медијатора/медијаторке и супервизији његовог/њеног рада,

Савјет Европе би требало да у препоруку (98)1 угради следеће мјере:

- слободу избора странака у поступку медијације, односно укидање обавезне медијације,
- постојање равнотеже моћи страна у поступку, како у теорији, тако и у пракси,
- развој инструмената за праћење односа моћи између партнера, насиља, како би се тачно утврдили погодни случајеви за породичну медијацију,
- медијацију је потребно уградити у систем правне помоћи,
- ревизију законитости и коректности споразума из поступка медијације и њихову потврду код надлежних судова,
- постојање формалног жалбеног поступка унутар система медијације,

ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА И ИСКУСТВА У ПРИМЈЕНИ ПОРОДИЧНЕ МЕДИЈАЦИЈЕ ИЗ ЗЕМАЉА ОКРУЖЕЊА

Законски оквир Републике Хрватске

Према Обитељском закону Републике Хрватске¹⁸, поступак посредовања проводи се кад се поступак ради развода брака покреће тужбом или када се покреће споразумним захтјевом суду, а брачни другови имају малољетну заједничку или посвојену дјецу или дјецу над којом остварују родитељско старање након пунољетности. Кад суд прими тужбу или споразумни захтјев, на првом рочишту затражит ће од брачних другова да одмах изјаве којем се центру за социјалну заштиту, савјетовалишту за брак и породицу или особи овлаштеној за пружање стручне помоћи (посредоватељу) желе обратити

18 Обитељски закон, Народне новине бр. 116/03

ради покушаја уклањања брачних несугласица односно договора о уређењу правних посљедица развода брака.

Суд ће испитати странке да ли постоји споразум о томе с којим ће родитељем дијете живјети, о његовим сусретима и дружењу с другим родитељем, односно о смјештају дјетета током трајања парнице за развод брака. Уколико о томе нема споразума, суд ће донијети привремену одлуку о овим питањима. Ако се брачни другови нису споразумјели пред ким ће се поступак посредовања провести, суд ће по службеној дужности донијети одлуку о избору посредоватеља. Брачни другови дужни су у року од петнаест дана од дана доношења одлуке покренути поступак посредовања.

Установа или појединац који проводи посредовање позват ће брачне другове, по правилима о особној достави, да особно без пуномоћника судјелују у поступку. Ако се позиву на посредовање не одазове тужитељ, односно оба брачна друга који су поднијели споразумни захтјев и не оправдају свој изостанак, посредоватељ ће одмах о томе писано обавијестити суд. Исто ће поступити и ако брачни другови одустану од поступка посредовања. У случају неоправданог изостанка или одустанка од посредовања, сматраће се да је странка одустала од тужбе, односно да су странке одустале од споразумног захтјева за развод брака.

Посредоватељ ће о узроцима који су довели до поремећености брачних односа испитати странке те настојати да се ти узроци отклоне и брачни другови помире. Посредоватељ ће упознати брачне другове с правним и с психосоцијалним посљедицама развода брака.

Посредоватељ је дужан у року од три мјесеца од примитка одлуке суда провести и окончати поступак посредовања. Након завршетка поступка посредовања, посредоватељ је дужан стручно сачинити стручно мишљење, које ће доставити брачним друговима по правилима о особној достави у року од петнаест дана од окончања поступка посредовања.

Установа или појединац који је провео посредовање доставит ће стручно мишљење и центру за социјални рад ако брачни другови имају малољетну заједничку или посвојену дјецу или дјецу над којом остварују родитељско старање након пунољетности. Стручно мишљење доставља се центру за социјални рад, ако центар није проводио поступак, а према пребивалишту родитеља с којим дјеца живе. Ако дјеца живе одвојено од оба родитеља стручно мишљење доставља се центру за социјални рад на подручју којег је сједиште тијела које је одлучило о смјештају дјетета. Ако је дијете смјештено без одлуке надлежног тијела стручно мишљење доставља се центру за социјални рад боравишта дјетета. Центар за социјални рад дужан је одмах размотрити стручно мишљење и подузети потребне мјере за заштиту добробити дјетета.

Мишљење посредоватеља мора се доставити и суду који води бракоразводни поступак најкасније у року од године дана од дана доношења судске одлуке о избору посредоватеља, јер је то дан првог рочишта на суду. Ако се у том року стручно мишљење не достави суду, сматраће се да је тужба, односно споразумни захтјев за развод брака повучен.

Суд ће развести брак када се у поступку утврди односно докаже да су брачни односи тешко и трајно поремећени или ако је од престанка брачне заједнице протекла година дана, или ако супружници споразумно захтијевају развод брака.

При разводу брака, у којем постоје малољетна заједничка или усвојена дјеца суд одлучује о сљедећим питањима: о разводу брака, о томе с којим од родитеља ће живјети дјеца, о уздржавању малољетне дјеце, о контактима или виђењима дјеце с родитељем с којим не живе, те о трошковима поступка. Питање имовине међу брачним друговима може се уредити договорно или кроз засебан парнични поступак.

Министар надлежан за послове социјалне заштите прописат ће начин вођења очевидника и документације у свези с пословима центра за социјални рад у подручју брака и односа у браку. Министар надлежан за послове социјалне заштите прописат ће услове које мора испуњавати правна или физичка особа да би била овлаштена за пружање стручне помоћи у поступку посредовања. Министар надлежан за послове социјалне заштите доставит ће попис овлаштених посредоватеља министру надлежном за послове правосуђа ради вођења очевидника о посредоватељима. Министар надлежан за послове социјалне заштите прописат ће основне елементе које мора садржавати стручно мишљење у поступку посредовања.

Законски оквир Републике Србије

Породичним законом Републике Србије¹⁹ прописан је поступак посредовања који обухвата поступак традиционалног покушаја мирења и поступак за покушај споразумног окончања спора, односно нагодбе. Иако је посредовање синоним за медијацију, прописане законске процедуре у одређеној мјери одступају од међународних концепата о медијацији.

19 Породични закон Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2005

Када је брачни спор покренут тужбом за развод брака, супружници се редовно упућују у поступак посредовања. Посредовање у брачном спору се не спроводи: ако један од супружника не пристане на посредовање, ако је један од супружника неспособан за расуђивање, ако је боравиште једног од супружника непознато и ако један или оба супружника живе у иностранству.

Породичним законом је предвиђено да посредовање по правилу спроводи суд. Поступак посредовања обухвата поступак покушаја мирења и поступак покушаја споразумног рјешења брачног спора, односно нагодбе. Ако се један или оба супружника, иако су уредно позвани, не одазову позиву за мирење, сматраће се да мирење није успело и наставиће се поступак нагодбе.

Судија који руководи посредовањем дужан је да супружницима препоручи да се подвргну и психо-социјалном савјетовању. Ако супружници пристану на психо-социјално савјетовање, суд ће на њихов приједлог, или уз њихову сагласност, повјерити посредовање надлежном органу старатељства, брачном или породичном савјетовалишту, односно другој установи која је специјализована за посредовање у породичним односима.

Сврха мирења, које је прва фаза у поступку посредовања, јесте да се поремећени однос супружника разријешити без конфликта и без развода. Пуномоћници не могу заступати супружнике у поступку мирења, нити могу присуствовати мирењу. Ако се супружници помире, сматраће се да је тужба за развод брака повучена. О мирењу суд, односно установа којој је повјерен поступак посредовања саставља записник ко-

ји садржи изјаве супружника о томе да су се помирили односно да мирење није успјело. Временски оквир за провођење поступка мирења законом је ограничен на два мјесеца од дана достављања тужбе суду.

Када мирење супружника није успјело, проводи се поступак нагодбе, која оставља више одговара суштини породичне медијације. Сврха нагодбе јесте да се поремећени однос супружника разријешу без конфликта након развода брака. Суд односно установа којој је повјерен поступак посредовања настојаће да супружници постигну споразум о вршењу родитељског права и споразум о диоби заједничке имовине. Овом поступку могу присуствовати и пуномоћници странака.

Ако супружници постигну споразум о вршењу родитељског права и споразум о диоби заједничке имовине, сматрат ће се да је нагодба успјела. Предвиђена је и могућност дјеломичне нагодбе. Дјеломична нагодба подразумјева да су се супружници споразмјели око вршења родитељског права или диоби заједничке имовине. Ако је нагодба успјела или дјеломично успјела споразум се уноси у изреку пресуде о поништењу или разводу брака.

У погледу трајања нагодбе Законом је предвиђено да суд или установа којој је повјерен поступак посредовања нагодбу спроведе у року од 2 мјесеца од када је окончан поступак мирења односно од дана када је суду достављена тужба за развод брака.

Према Породичном закону Србије дијете које је навршило десету годину живора може слободно и непосредно изража-

вати своје мишљење у судском и управном поступку у којем се одлучује о његовим правима. Суд и орган управе утврђују мишљење дјетета у сарадњи са школским психологом, органом старатељства, породичним савјетовалиштем или другом установом специјализованом за посредовање у породичним односима, а у присуству лица које дијете само изабере.

РЈЕШАВАЊЕ ПОРОДИЧНИХ СПОРОВА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Законски оквир у Босни и Херцеговини такође предвиђа одређене облике покушаја споразумног рјешавања породичних спорова, при чему је и овдје фокус искључиво на бракоразводним споровима. Постоје институти мирења и посредовања, у којима се настоји измирити брачне партнере, а уколико то није могуће постићи договор међу супружницима о кључним питањима у вези са малољетном дјецом.

Законски оквир Федерације Босне и Херцеговине

Један вид обавезног посредовања приликом развода брака у којем постоје малољетна дјеца уведен је кроз Породични закон Федерације Босне и Херцеговине²⁰ 2005. године. Прије покретања поступка за развод брака брачни партнер или оба брачна партнера који имају дјецу над којом остварују родитељско старање дужни су поднијети захтјев за посредовање физичком или правном лицу овлашћеном за посредовање.

20 Породични закон Федерације Босне и Херцеговине, Службене новине Федерације Босне и Херцеговине бр. 35/2005

Захтјев за посредовање могу поднијети и брачни партнери који немају дјецу над којом остварују родитељско старање.

Правилник о увјетима које мора испунити физичко и правно лице овлаштено за посредовање између брачних партнера прије покретања поступака за развод брака²¹ недовољно уређује ова питања. Предвиђено је да свако правно или физичко лице, пословно и здравствено способно са положеним стручним испитом у струци и високом стручном спремом, те најмање три године радног искуства, има могућност да буде именовано за посредника. Овако дефинисано рјешење, уз недостатак одговарајуће обуке, отвара низ недоумица, питања неуједначене праксе, те питања квалитета поступак и заштите интереса и права дјетета. Наведени увјети, генерално формулисани, оставили су могућност избора посредника по стручној квалификацији (нпр. филозофски факултет-одсјек за психологију, факултет политичких наука-одсјек социјалног рада и правни факултет), а занемарили његову суштинску улогу. Правилником није нормирано суштински најважније питање, питање стручног усавршавања посредника, његовог лиценцирања, супервизије и тд.

Избор физичког и правног лица које испуњава увјете врши федерални министар рада и социјалне политике на основу јавног позива објављеног у дневној штампи. Попис изабраних лица доставља се Федералном министарству правде.

Особа овлашћена за посредовање дужна је у року од осам дана од подношења захтјева покренути поступак посредовања и позвати оба брачна партнера да особно приступе и учествују у овом поступку. Пуномоћници не могу заступати брачне partnере, нити могу присуствовати у поступку посредовања.

21 Правилник о увјетима које мора испунити физичко и правно лице овлаштено за посредовање између брачних партнера прије покретања поступака за развод брака, Службене новине Федерације Босне и Херцеговине 05/2006

У поступку посредовања овлашћена особа настојат ће уклонити узроке који су довели до поремећаја брачних односа и измирити брачне партнере. Према потреби препоручит ће им да се обрате савјетовалиштима или другим установама које им могу дати потребан савјет. Овлашћена особа упознат ће брачне партнере са посљедицама развода брака, а посебно са оним које се односе на дјецу.

Ако се у поступку посредовања брачни партнери не измире, овлашћена особа настојат ће да се они споразумију о томе са ким ће живјети њихово малољетно дијете или дијете над којим се остварује родитељско старање након пунољетства, о његовим особним односима са родитељем са којим неће живјети, о његовом издржавању и о осталим садржајима родитељског старања. Ако брачни партнери не постигну споразум или постигнути споразум не одговара интересима дјетета, орган старатељства ће на захтјев овлашћене особе или по службеној дужности одлучити о питањима из става 1. овог члана.

О поступку посредовања овлашћена особа саставит ће записник. Овлашћена особа дужна је у року од два мјесеца окончати поступак посредовања. У нарочито оправданим случајевима може се продужити за један мјесец дана поступак посредовања.

Федерални министар рада и социјалне политике прописао је основне елементе које мора садржавати стручно мишљење у поступку посредовања.

Ако се тужба или захтјев за споразумни развод брака поднесе прије окончања поступка посредовања, суд ће тај поднесак одбацити.

Законски оквир Републике Српске

Прије подношења тужбе или заједничког приједлога за развод брака, супружници који имају заједничку малољетну или усвојену дјецу, или дјецу над којом је продужено родитељско право су обавезни да пред надлежним органом старатељства покрену поступак мирења.

За мирење је мјесно надлежан орган старатељства на чијем подручју тужени има пребивалиште, односно боравиште, или орган старатељства на чијем су подручју брачни супружници имали своје посљедње заједничко пребивалиште.

Орган старатељства заказаће рочиште за покушај мирења на које ће позвати оба брачна супружника у року од 30 дана од дана покретања поступка мирења. Пуномоћници не могу на рочишту за покушај мирења заступати брачне супружнике нити могу присуствовати рочишту. На рочишту за покушај мирења орган старатељства покушаће да измири брачне супружнике, а по потреби препоручиће им да се обратe савјетовалиштима или другим установама које им могу дати потребан савјет. Поступак ће се обуставити ако се позиву нису одазвала оба брачна супружника или онај брачни супружник који намјерава поднијети тужбу за развод брака.

Ако на рочишту за покушај мирења не дође до измирења брачних супружника, а орган старатељства оцијени да има изгледа да би до измирења могло доћи, може одредити ново рочиште.

У поступку мирења орган старатељства имајући у виду интересе дјецe настојаће да се брачни супружници споразумију о заштити, васпитању и издржавању заједничке малољетне

дјеце, супружанском издржавању, подјели заједничке имовине, враћању поклона и свим другим питањима од значаја за супружнике, њихову малољетну дјецу, брачну и породичну заједницу која се гаси. О рочишту за покушај мирења орган старатељства саставиће записник који ће садржавати изјаве брачних супружника да ли су се измирили, односно да мирење није успјело, као и споразум из претходног члана, ако је до таквог споразума дошло.

Записник из претходног става потписују странке. Сваком брачном супружнику доставља се овјерен примјерак записника.

Орган старатељства је обавезан да спроведе поступак мирења супружника у року од два мјесеца. Изузетно орган старатељства није дужан да закаже рочиште за покушај мирења: ако је боравиште једног од брачних супружника непознато најмање шест мјесеци; ако је један од брачних супружника неспособан за расуђивање; ако један или оба брачна супружника живе у иностранству; о чему ће обавијестити супружника, ради подношења тужбе суду.

Ако се у поступку пред органом старатељства брачни супружници измире, захтјев за поновни поступак не могу поднијети у року од шест мјесеци од дана уручења записника о извршеном мирењу. Уколико се супружници у поступку мирења пред органом старатељства не измире могу поднијети тужбу, односно заједнички приједлог за развод брака, са записником о неуспјелом покушају мирења, у року од шест мјесеци од дана пријема записника о исходу поступка мирења. По протеку рока од шест мјесеци брачни супружници су дужни покренути нови поступак мирења.

Законски оквир Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине

По пријему тужбе или споразумног захтјева у брачним споровима, ради развода брака, ако брачни партнери имају заједничку малољетну или усвојену дјецу или дјецу над којим је продужено родитељско право суд ће затражити од органа старатељства да покуша мирење брачних партнера. Поступак је прописан одредбама Породичног закона Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине²². Суд ће органу старатељства доставити примјерак тужбе, односно споразумног приједлога са свим прилозима. На рочишту пред органом старатељства брачне партнере не могу заступати пуномоћници, нити они могу присуствовати рочишту.

Орган старатељства ће на рочишту за покушај мирења покушати да измири брачне партнере, а по потреби може им препоручити да се обрате савјетовалишту или другим установама које им могу дати потребан савјет. Ако се брачни партнери не измире орган старатељства настојаће да се споразуме о заштити, одгоју и издржавању заједничке малољетне дјеце.

На рочишту за покушај мирења орган старатељства ће сачинити записник који потписују странке, и који ће садржавати изјаве брачних партнера да су се измирили, односно да мирење није успјело, као и споразум о заштити, одгоју и издржавању малољетне дјеце, ако је до таквог споразума дошло. Када добије извјештај, да мирење брачних партнера није успјело, судија задужен за одлучивање предмет упућује другом судији истог суда на посредовање, које је прописано Законом о парничном поступку у свим грађанским предметима, па тако и у предметима из породичног права²³.

22 Породични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, Службени гласник Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине бр. 23/07

23 Види стр. 16, 17 и 18

Уколико је пред органом старатељства постигнут споразум, посредовање се не одржава, а рад на том предмету наставља судија који је задужен за одлучивање који је дужан одмах заказати главну расправу. Ако су се брачни партнери пред органом старатељства измирили, сматрат ће се да је тужба за развод брака повучена.

ЗАКЉУЧАК И ПРЕПОРУКЕ ЗА УВОЂЕЊЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ ПОРОДИЧНЕ МЕДИЈАЦИЈЕ

Закључак

Породичне спорове, а посебно оне који настају као посљедица раставе или развода, често прате и штетне посљедице за породице и дјецу, те високи социјални и економски трошак за државе. Како породични спорови укључују особе које имају трајан и међусобно зависан однос, а како у споровима за развод брака у којем постоје малољетна дјеца разводом не завршавају и обавезе родитељства, поступак који омогућава договорно рјешење и смањивање негативних посљедица, од интереса и добробити је за све укључене, а посебно за дијете. Стога је потребно омогућити увођење медијације, као додатног поступка мирног рјешавања породичних спорова.

Постојећи законски оквир у Босни и Херцеговини омогућава особама овлашћеним за мирење односно посредовање да дјелимично користе технике медијације у постизању циљева

поступка. Али, с обзиром да је врло мали број особа овлашћених за вођење ових поступака обучен у вјештинама медијације и преговарања, питање је у којој мјери је таква пракса.

Оно што поступке мирења и посредовања разликује од поступка медијације је јасно наведен циљ да се супружници измире, те тек уколико то није могуће, да се покуша постићи договор о питањима у вези са малољетним дјететом. Иако се очекивало да ће поступак посредовања у Федерацији Босне и Херцеговине обезбједити више простора да се странке у бракоразводном поступку у толерантнијој атмосфери договоре о томе коме ће дјеца бити повјерена на бригу и старање, који износ издржавања ће обезбјеђивати родитељ коме дјеца нису повјерена и на који начин ће се одржавати лични контакти између дјеце и родитеља коме нису повјерена, пракса је показала да сама процедура у поступку посредовања није значајније промјењена. Како је законодавац посреднику јасно прописао обавезу да покуша уклонити разлоге који су довели до покретања захтјева за посредовање, те да странке упућује у савјетовалиште и пружа им савјетодавне и савјетовалишне услуге није учинио корак даље у односу на институт мирења. Осим тога, Породични закон и Правилник о увјетима које мора испунити физичко и правно лице овлашћено за посредовање између брачних партнера прије покретања поступка за развод брака не уређује питања обуке и стручног усавршавања посредника.

Постојећи поступци рјешавања бракоразводних спорова дакле нису обезбједили да поступак протекне без међусобног оптуживања, изношења најинтимнијих односа пред јавност, без потребе да један брачни партнер буде тужитељ, а други тужени који су стављени у позицију да треба да докажу да помирење није могуће, да би се прешло на поступак постиза-

ња договора о рјешавању одговорности након развода брака. Такође, приликом ових поступака, особе овлаштене за мирење односно посредовање немају обавезу неутралности, нити треба да се уздржавају од предлагања рјешења. Наведени поступци су повјерљиви, што у одређеној мјери јесте допринос у заштити дјетета од негативних последица процеса развода.

Постојећи законски оквир не предвиђа алтернативно рјешавање других врста спорова који могу настати у породици или породичној заједници.

Едукација о медијацији особа овлаштених за провођење поступака мирења и посредовања, те увођење медијације, као додатног модела рјешавања сукоба у породици отворило би могућност за смањење негативне комуникације и заоштравања односа у процесу развода брака, с циљем постизања што повољнијег договора за дијете, односно договора који ће обје стране бити вољне да поштују. Одвајањем поступка медијације од поступка мирења, супружници би се усмјеравали да се одговорно, позитивно и у интересу дјетета, мање фокусирају на конфликтну прошлост и једни на друге, а размишљају о будућим родитељским и другим међусобним одговорностима. Поступак медијације би истовремено омогућио боље претпоставке за пријатељско уређење свих других евентуалних спорних питања, која могу произаћи након развода брака.

ПРЕПОРУКЕ

- Потребно је иновирати породичне законе Републике Српске, Федерације Босне и Херцеговине и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине са циљем увођења могућности упући-

вања и рјешавања породичних спорова у поступку медијације и унапређења медијације у породичним споровима.

Домашај медијације

- Медијација се може директно примјенити у свим породичним споровима и у свим њиховим фазама, као што су:
 - поступци развода брака или прекида ванбрачне заједнице,
 - повјеравање дјеце након прекида брачне/ванбрачне заједнице,
 - постизање договора око старатељства над дјецом,
 - регулисање контакта родитеља и дјеце,
 - споразум око алиментације,
 - подјела заједничке имовине бивших супруника,
 - рјешавање несугласица са адолесцентном дјецом,
 - међугенерациски сукоби,
 - други сукоби који се дешавају између особа које су дефинисане у оквиру породичне заједнице,

с изузетком спорова у којима је обавезан претходни поступак миренења, посредовања или савјетовања.

- Поступци миренења, посредовања и породичног савјетовања остају обавезни прије покретања бракоразводне парнице, у случају када супружници имају малољетну или усвојену дјецу, или дјецу над којом је продужено родитељско право. У другим случајевима ови поступци треба да стоје на располагању странкама као добровољни.
- У случајевима у којима постоји насиље у породици, кривични елементи овог конфликта нису дио о којем се преговара у поступку породичне медијације, али се о другим елемен-

тима односа може разговарати у медијацији уз специфичан приступ или у поступку медијације у оквиру система кривичне правде (ресторативна правда). Специфичан приступ, односно процјену погодности за поступак медијације потребно је имати и у случајевима гдје је код једне од странака присутно душевно обољење, оvisност или разлози због којих она не може рационално доносити одлуке.

Организација

- Поступак медијације одвија се према одредбама Закона о поступку медијације Босне и Херцеговине, као добровољан поступак,
- Послове медијације ће обављати удружење или удружења медијатора, овлаштена за обављање послова медијације у складу са Законом о преносу послова медијације на удружење медијатора,
- Република Српска, Федерација Босне и Херцеговине и Брчко Дистрикт ће организовати потребне процедуре упућивања странака у поступак породичне медијације,
- Странке имају могућност слободно изабрати лиценцираног породичног медијатора.
- Република Српска, Федерација Босне и Херцеговине и Брчко Дистрикт ће прописати стандарде за обуку за породичне медијаторе,
- Република Српска, Федерација Босне и Херцеговине и Дистрикт Брчко, овлашћује удружење или удружења медијатора да организују едукацију, лиценцирање, обнављање лиценци и супервизију породичних медијатора,

- Центри за социјални рад и друге особе овлаштене за провођење поступка мирења, посредовања и савјетовања дужни су информисати странке о могућности кориштења поступка медијације, уколико мирење, посредовање, односно савјетовање, као претходни поступци нису успјели.

Поступак примјене

- Породична медијација се организује и примјењује у складу са највишим стандардима који подразумевају: непристрасност, неутралност, равноправност у преговарачким позицијама, ненаметање рјешења, гаранцију приватности и тајности, те бригу о најбољим интересима дјете. Медијатори могу давати правна објашњења, али не и савјете.
- Странке у спору током породичне медијације су странке у породичном конфликту, а у случајевима развода брака или ванбрачне заједнице и других конфликта гдје постоје малољетна дјеца: родитељи – брачни/ванбрачни супружници или већ разведени родитељи малољетне дјеце, те представник надлежног Центра за социјални рад, у улици заштитника најбољег интереса дјете.
- Поступак медијације започиње захтјевом (пријавом) једне или обје заинтересоване стране код овлаштеног удружења медијатора.
- Уколико постоји сагласност обје стране за поступак медијације, странкама се нуди да са листе медијатора изаберу лиценцираног медијатора. У случају да се странке не могу усагласити око избора, медијатора одређује удружење.
- Ако се ради о разводу брака у којем постоје малољетна дјеца, удружење обавјештава надлежни центар за социјални рад.

- Поступак медијације у правилу траје до три сусрета.
- Изабрани или одређени медијатор позива стране, и гдје је потребно представника надлежног центра за социјални рад на први сусрет за медијацију.
- У поступак медијације се може уључити и дијете старије од 10 година. Разговор са дјететом узраста од 10-14 година, медијатор обавља одвојено од родитеља, али у присуству представника надлежног центра за социјални рад.
- Дијете старије од 14 година може активно учествовати у цијелом процесу медијације, при чему је и даље потребно присуство представника центра за социјални рад.
- Ради омогућавања отвореније комуникације, медијатор може користити одвојене разговоре са сваком странком, те тако и са представником центра за социјални рад.
- Уколико заинтересоване странке у спору постигну споразум, медијатор ће са што више детаља сачинити споразум у шест примјерака којег ће потписати све присутне странке, односно у случају гдје је интересе дјетета заступао центар за социјални рад и представник центра.
- Уколико странке у спору не постигну споразум о нагодби рјешавање спорног односа могу затражити код надлежног суда. Уколико нису постигле споразум о спору у вези са разводом брака/прекидом ванбрачне заједнице, повјеравањем малодобног дјетета, регулисањем контакта родитеља и дјетета којему дијете није повјерено, износу алиментације и подјеле заједничке имовине, упућују се на покретање поступка код надлежног основног суда.

Најбољи интерес дјетета у споровима у које су укључена дјеца

- Улога медијатора је неутрална, али мора водити рачуна о поштовању Конвенције о правима дјетета, односно постижање споразума који је у најбољем интересу дјетета.
- Најбољи интерес дјетета се штити стандардима, квалитетом услуге медијације, стручном обученошћу медијатора, те присуством представника центра за социјални рад. Представник центра за социјални има статус заинтересоване стране у спору. Он у поступку учествује као и странке, те има задатак да уколико примјети нарушавање или угрожавање интереса за дијете упозори родитеље и медијатора на ризике за дијете.
- Уколико представник центра за социјални рад уочи да споразум који родитељи желе постићи крши дјечија права и не одговара најбољем интересу дјетета, о томе ће упозорити присутне у поступку медијације и образложити своје ставове, како би странке имале могућност да размисле о бољим опцијама. Уколико странке инсистирају на склапању споразума који није у интересу дјетета, представник центра за социјални рад може одбити да потпише споразум, чиме се сматра да споразум није постигнут.
- Уколико није постигнут споразум у поступку медијације, о интересима дјетета брине суд, а током провођења судског поступка суд прибавља стручно мишљење надлежног центра за социјални рад.

Статус споразума

- Споразум постигнут у поступку медијације има снагу извршне исправе, у складу са Законом о поступку медијације,
- Странке примају по пет примјерака потписаних споразума, уз обавезу да их доставе институцијама задуженим за провођење (нпр. матични уред, катастар, грунтовница, центар за социјални рад, школа...).

Однос медијације и поступка пред судом

- Република Српска, Федерација Босне и Херцеговине и Брчко Дистрикт ће успоставити аутономију породичне медијације уз могућност да се она одвија прије, за вријеме или после судског поступка,
- Република Српска, Федерација Босне и Херцеговине и Брчко Дистрикт ће успоставити механизме који би омогућили да се судски поступци прекину како би се извела медијација,
- Медијација је добровољна, те странке имају несметан присутп судском поступку.

Промоција медијације

- Владе Републике Српске, Федерације Босне и Херцеговине и Брчко Дистрикта, ће на годишњем нивоу обезбједити промоцију породичне медијације путем информативних програма.

Међународна породична медијација

- Република Српска, Федерација Босне и Херцеговине и Брчко Дистрикт ће обезбједити техничке претпоставке и организовати примјену међународне породичне медијације.

ЛИТЕРАТУРА:

- Дасовић Марковић Весна, „Медијација у Босни и Херцеговини – 101 питање и одговор“, Графид, Бања Лука 2006.
- Дасовић Марковић Весна и други, „Медијација – Приручник за обуку медијатора“, Удружење медијатора у Босни и Херцеговини, Бања Лука 2004.
- Џамоња Игњатовић Тамара, Жегарац Невенка, „Медијација – Концепти и контексти“, Центар за примењену психологију, Београд 2006.
- Family Mediation in The European Union – Survey Report“, ChildONEurope Secretariat, Italian Childhood and Adolescence Documentation and Analysis Centre, Istituto degli Innocenti, Firenca, 2005.
- Fisher Roger, Ury William, „Getting to Yes – Negotiating Agreement Without Giving In“
- Hareide Dag, „Conflict Mediation – A Nordic Perspective“, Nordic Forum for Mediation and Conflict Management, 2006
- Moore Christopher W, „The Mediation Process – Practical Strategies for Resolving Conflict“, updated and revised 3rd edition, Jossey-Bass, A Wiley Imprint, San Francisco, 2003
- Noble Cinnie, „Family Mediation – A Guide for Lawyers“, Canada Law Book Inc, 1999
- “Водич кроз медијацију у Босни и Херцеговини“, Удружење медијатора у Босни и Херцеговини и Канада - Босна и Херцеговина Пројекат правосудне реформе, Сарајево, 2007.
- Прекодравац Т, Смерић Пецигош М, „Изобразба из обитељске медијације – прва искуства у Хрватској“, Лџетопис студијског центра социјалног рада, 12 (2) , 377-383 (2005)

- “Приручник за упућивање грађанских и привредних предмета на медијацију – за судије у Босни и Херцеговини“, Пројекат правосудне реформе Канада – Босна и Херцеговина, Сарајево, 2007.
- Жегарац Маја, „Стандарди у медијацији“, <http://www.mediјасија.org/strucni-radovi/index.php> , Београд 2007.

УДРУЖЕЊЕ МЕДИЈАТОРА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

**МЕДИЈАЦИЈА У ПОРОДИЧНИМ СТВАРИМА
У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ**

Никола Доронтић
Мирсада Потурковић
Маида Ковачевић
Александар Живановић
Зора Булатовић Кременовић

Графички дизајн: Маја Илић

Штампа: „Графид“ д.о.о, Бања Лука